

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ΄ ΤΕΥΧΟΣ 44^ο ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2007

Το Ξηροκάμπι
Περίοδος Α' 1966-1977

Η ΦΑΡΙΣ
Περίοδος Β' 1979-1981
Περίοδος Γ' 1992-2001
Περίοδος Δ' 2002-

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων Σχολείων Φάριδος

Έδρα: Ξηροκάμπι Φάριδος, Λακωνία

Συντακτική επιτροπή: Γεώργ. Θεοφ. Καλκάνης, Θεόδ. Στ. Κατσουλάκος,

Παναγ. Ηλ. Κομνηνός

Επιμελητής έκδοσης: Σταύρ. Θεοδ. Κατσουλάκος,

Συρακουσών 101, Λαμπρινή, Αθήνα, τηλ. 210 2515864

Ταμίας: Ιωάννης Παν. Κονίδης, Ξηροκάμπι, τηλ.: 27310 35029

Ηλεκτρονική επεξεργασία: ευγενική προσφορά των μεταπτυχιακών φοιτητών
του Εργαστηρίου Φυσικών Επιστημών, Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος
του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ΦΑΡΙΣ της Δ' περιόδου (2002-) ευρίσκεται (και) σε ηλεκτρονική μορφή στον δι-
κτυακό τόπο:

micro-kosmos.uoa.gr/faris

Ετήσια συνδρομή έντυπης μορφής: εσωτερικού 5 €, εξωτερικού 25 \$ Η.Π.Α.

Περιεχόμενα:

<i>Γεώργιος Β. Νικολάου, Εκχριστιανισμοί μουσουλμάνων στο χωριό Αρκασάς</i>	
<i>την περίοδο της δεύτερης Βενετοκρατίας.....</i>	<i>3</i>
<i>Βασιλείου Η. Χριστόπουλου, Βασίλειος Β. Στούμπος, ...</i>	<i>6</i>
<i>Δημητρίου Β. Χριστάκου, Τον πρώτο χειμώνα της Κατοχής.....</i>	<i>8</i>
<i>Σταυρούλας Δ. Ορφανάκου, Τα συνοικέσια και οι γάμοι τα παλιά χρόνια.....</i>	<i>10</i>
<i>Σταυρούλας Κονίδη – Χριστόγαμβρου, Γ' Αϊ Δημητρίου .....</i>	<i>14</i>
<i>Βαγγέλη Μ. Τσαπόγα, Τα οστά του Αγιο Νίκωνα.....</i>	<i>15</i>
<i>Ιωάννη Π. Κονίδη, Από την Κουμουστά στο Πυρί,</i>	
<i>«Σαράντα χρόνια ζωής στην ερημιά, δίπλα στον Ευρώτα».....</i>	<i>16</i>
<i>Νικολάου Δ. Μέτσοβα, Σπαρτιάτες.....</i>	<i>18</i>
<i>Ιωάννη Γ. Παρηγόρη, Το Δημοτικό Σχολείο Ξηροκαμπίου .....</i>	<i>19</i>
<i>Ανωνόμου, Τα εν Δήμω.....</i>	<i>20</i>
<i>Τάσου Δ. Βολτή, Ο «ντάκος».....</i>	<i>22</i>
<i>Κυριάκου Μ. Κωτσάκη, Βουλευτικές εκλογές.....</i>	<i>23</i>
<i>Ευάγγελου Α. Κοκκορού, Πυρκαγιές.....</i>	<i>23</i>
<i>Η.Γ.Μ., Της αγοράς.....</i>	<i>24</i>
<i>Συνδρομές .....</i>	<i>24</i>
<i>Μαρίας Γ. Καραμπέλα, Πένθη – Γιώργος Χ. Ραζέλος.....</i>	<i>25</i>
<i>Τα νέα μας.....</i>	<i>26</i>

Εξώφυλλο: Τα Μυλοβάγενα στο Ξηροκάμπι, όπως ήταν κάποτε.

Εκχριστιανισμοί μουσουλμάνων στο χωριό Αρκασάς την περίοδο της δεύτερης Βενετοκρατίας

Η κατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Ενετούς (το 1685/87) είχε πολύ σοβαρές συνέπειες για τους κατοίκους της, τόσο για τους χριστιανούς όσο και για τους μουσουλμάνους. Μια από αυτές ήταν και ο εκχριστιανισμός 4.000 περίπου μουσουλμάνων, κυρίως στις περιοχές της Γαστούνης και του Μυστρά, όπου η παρουσία του τουρκικού-μουσουλμανικού στοιχείου ήταν περισσότερο έντονη από κάθε άλλη περιοχή της Πελοποννήσου, κατά την περίοδο της πρώτης Τουρκοκρατίας. Οι Βενετοί αξιωματούχοι στις εκθέσεις τους δεν συμφωνούν μεταξύ τους στο ζήτημα των αιτιών που προκάλεσαν αυτές τις ομαδικές μεταστροφές στο χριστιανισμό: άλλοι, όπως για παράδειγμα οι σύνδικοι καταστιχωτές Γκρίτι και Μικιέλ, υποστηρίζουν ότι αυτοί που έγιναν χριστιανοί είχαν χριστιανούς προγόνους, οι οποίοι είχαν παλαιότερα εξισλαμιστεί και βρήκαν την ευκαιρία, μετά την εκδίωξη των Τούρκων, να επανέλθουν στην προηγούμενη πίστη τους ή στην πίστη των προγόνων τους, ενώ άλλοι, όπως ο Προνοητής Φρ. Γκριμάνι, θεωρούν ότι τα κίνητρα που ώθησαν αυτά τα άτομα να γίνουν χριστιανοί ήταν ο φόβος για τη ζωή τους και το συμφέρον. Αναμφίβολα, καθεμιά από τις δύο αυτές απόψεις έχει μια δόση αλήθειας. Δυστυχώς, η απουσία μαρτυριών από οθωμανικές πηγές (που είτε έχουν καταστραφεί είτε παραμένουν ακόμη ανέκδοτες) δεν μας επιτρέπει να δούμε ποια ακριβώς έκταση είχαν πάρει οι ατομικοί ή οι ομαδικοί εξισλαμισμοί στην Πελοπόννησο κατά την πρώτη Τουρκοκρατία, ώστε να μιλήσουμε με περισσότερη σιγουριά για την ενδεχόμενη σχέση των δύο αυτών αντίθετων θρησκευτικών μεταστροφών (εξισλαμισμού και εκχριστιανισμού).¹

Για τους εκχριστιανισμούς στο Μυστρά και σε χωριά αυτού του καζά μάς δίνουν πληροφορίες έγγραφα από βενετικά αρχεία που εκδόθηκαν πριν από δύο δεκαετίες², καθώς και άλλα που παραμένουν ακόμη ανέκδοτα. Συγκεκριμένα, σε αυτό το σημαντικό αρχειακό τεκμήριο καταγράφονται οι εκχριστιανισμοί στο Μυστρά και στα χωριά Άγιος Ιωάννης, Σκλαβοχώρι, Αρκασάς, Λ(ι)όπεσι, Φλόκα, Καστρί και Βοαρία (;). Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την πηγή, στον οικισμό Αρκασάς ή Αρκασάδες, που είναι γνωστός από βυζαντινές και μεταβυζαντινές πηγές,³ εκχριστιανίστηκαν στην αρχή της βενετικής κατάκτησης οι παρακάτω επτά οικογένειες:

Χωριό Αρκασά

Μιχαλάκης Μεσσηνάκης, 30 ετών, η γυναίκα του, Δημήτρης, γιος του, Γεωργούλα, η κουνιάδα του.

Παναγιώτης Γοριανίτης, 30 ετών, η γυναίκα του Σταθού, η μητέρα του, ένας γιος, 6 μηνών, Δημήτριος, θετός γιος του.

Παναγιώτα Σαφίτσα, κόρη της Κανέλλας, Δημήτρης, θετός γιος της, Νικόλαος Σηλικάνος, 25 ετών, η γυναίκα του Γκόλφω, η μητέρα του.

*Θοδωράκης Καρφόπουλος, 30 ετών, από τη Ριζιά (;), η γυναίκα του, Ηλί-
ας, πατέρας του, Παναγιώτα, κόρη του.*

*Πιέρρος Μανιάτης από την Καστανιά, 22 ετών, η γυναίκα του, Νικόλαος,
γιος του, Μαρούλα, θετή κόρη του.*

*Παναγιώτης Τζουράκης, Παναγιώτα Φλοκιώτισσα, γυναίκα του, Δημήτρης,
γιος του.⁴*

Συγκεκριμένα εκχριστιανίστηκαν 25 άτομα (13 άνδρες και 12 γυναίκες), τα οποία, όπως βλέπουμε, αναφέρονται ονομαστικά, και με την μεταξύ τους ακριβή σχέση συγγένειας, ορισμένα μάλιστα και με την ηλικία τους. Αν και δεν γνωρίζουμε τον πληθυσμό αυτού του οικισμού προ του 1685, μπορούμε, κρίνοντας με βάση τα στοιχεία της βενετικής απογραφής του 1700 (38 οικογένειες/145 άτομα)⁵, να συμπεράνουμε ότι μεταστράφηκαν στο χριστιανισμό αρκετοί κάτοικοι του. Φαίνεται μάλιστα ότι δύο από αυτές τις οικογένειες είχαν εγκατασταθεί, πρόσφατα ή παλαιότερα, στον Αρκασό: του Παναγιώτη Γοριανίτη, από τους Γοράνους, και του Πιέρου Μανιάτη, από την Καστανιά της Μάνης. Η καταγραφή αυτή, που είναι σημαντική και από την πλευρά της σύνθεσης και του μεγέθους των οικογενειών αυτού του οικισμού σε μια περίοδο όπου σπανίζουν τέτοιου είδους πληροφορίες, δείχνει, έμμεσα, ότι στο χωριό αυτό - όπως και σε άλλα γειτονικά χωριά - ζούσαν πριν από το 1685 αρκετοί μουσουλμάνοι. Εφόσον όμως, όπως είπαμε, δεν έχουμε στη διάθεση μας σίγουρες μαρτυρίες από οθωμανικά αρχεία, δεν μπορούμε να αποφανθούμε με βεβαιότητα εάν επρόκειτο για γνήσιους Τούρκους - μουσουλμάνους ή για εξισλαμισμένους χριστιανούς, όπως υπονοείται σε άλλες πηγές.

Ο ιστορικός Peter Topping, υποστήριξε ότι το γεγονός πως τα άτομα που εκχριστιανίστηκαν τότε στην Πελοπόννησο έφεραν ελληνικά επώνυμα (όπως εδώ) δείχνει ότι είχαν Έλληνες προγόνους, υπόθεση που επαναλαμβάνεται και από άλλους ιστορικούς. Το επιχείρημα αυτό είναι πολύ ισχυρό, αλλά όχι απολύτως ασφαλές. Ίσως τα άτομα αυτά να άλλαξαν, με τον εκχριστιανισμό τους, όχι μόνο το βαφτιστικό τους όνομα, αλλά ταυτόχρονα και το οικογενειακό, κάτι το οποίο έγινε σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως μας πληροφορούν άλλες βενετικές πηγές. Δυστυχώς, ο τύπος της καταγραφής δεν μας βοηθάει να δώσουμε πιο σίγουρη απάντηση σ' αυτό το πολύ σημαντικό ερώτημα. Μόνο η συστηματική έρευνα των ανέκδοτων εγγράφων που περιέχουν και άλλα ονόματα εκχριστιανισμένων από τη Λακωνία, με περισσότερα στοιχεία, θα φωτίσει καλύτερα αυτό το ζήτημα. Αυτό τουλάχιστον δείχνουν οι μελέτες που έχουμε κάνει για άλλες περιοχές της Πελοποννήσου, αναφορικά με το παραπάνω θέμα. Επιπλέον, η λιτή αυτή καταγραφή δεν μας βοηθάει καθόλου να απαντήσουμε με βεβαιότητα αν τα άτομα αυτά εκχριστιανίστηκαν με βάπτισμα - γεγονός που θα μας οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι ήταν γνήσιοι Τούρκοι / μουσουλμάνοι, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, το βάπτισμα είναι μη επαναλαμβανόμενο μυστήριο ή αν απλά δέχτηκαν μόνο το ιερό μύρο, όπως γινόταν τότε σε παρόμοιες περιπτώσεις, ακριβώς γιατί ήταν χριστιανοί που είχαν εξισλαμιστεί και επανήλθαν στην αρχική τους πίστη.

Ότι και να συνέβηκε ένα είναι βέβαιο. Τα άτομα αυτά που έζησαν κατά τη βραχύχρονη περίοδο της Βενετοκρατίας (1685/87-1715) ως χριστιανοί, βρέθηκαν σε δεινή θέση το 1715, με την επανάκτηση της Πελοποννήσου από τους Οθωμανούς Τούρ-

κους. Σύμφωνα με απόλυτα έγκυρες μαρτυρίες, όλοι οι εκχριστιανισμένοι της περιοχής του Μυστρά - σε αντίθεση με αυτούς της περιοχής της Γαστούνης - θανατώθηκαν γιατί θεωρήθηκαν *μουρτάτες*, δηλαδή αρνητές της πίστης τους. Είχαν διαπράξει δηλαδή το βαρύτερο αμάρτημα, κατά το ισλαμικό δίκαιο⁶. Έτσι θα κλείσει, τουλάχιστον για ορισμένα από αυτά τα άτομα, ο κύκλος των διαδοχικών μεταστροφών από τις τελευταίες δεκαετίες του 17ου αιώνα έως το 1715, που πέρασε από τις εξής φάσεις: απώτατη χριστιανική καταγωγή - εξισλαμισμός - μεταστροφή στο χριστιανισμό και εκ νέου εξισλαμισμός στην αρχή της δεύτερης οθωμανικής κυριαρχίας.

---

¹ Βλ. για το ζήτημα αυτό Γεώργιος Β. Νικολάου, *Εξισλαμισμοί στην Πελοπόννησο από τα μέσα του 17ου αιώνα έως το 1821*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2006, σ. 37-42, όπου οι σχετικές πηγές και η βιβλιογραφία.

² Κωνσταντίνος Μέρτζιος - Θωμάς Παπαδόπουλος, "Ο Μυστράς και η περιφέρεια του εις τα Αρχαία της Βενετίας κατά την Ενετοκρατίαν (1687-1715)", *Λακωνικά Σπουδαία*, τόμ. ΙΘ' (1988), σ. 271-275, έγγραφο από το Μυστρά με ημερομηνία 20 Σεπτεμβρίου 1689.

³ Βλ. Θεόδωρος Σ. Κατσουλάκος, "Πωλητήρια έγγραφα του 18ου αιώνα", *Φάρις*, τευχ. 14 (1996), σ. 5, Δημήτριος Κ. Γιαννακόπουλος, "Οι περιηγήσεις του Ιταλού Ciriaco de Pizzicoli στην υστεροβυζαντινή Λακωνική", *Φάρις*, τευχ. 32 (2002), σ. 13, όπου ο οικισμός αυτός ταυτίζεται με την αρχαία Φάριδα.

⁴ Κ. Μέρτζιος - Θ. Παπαδόπουλος, ό. π., σ. 274.

⁵ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου, 13ος-18ος αιώνας*, Αθήνα 1985, σ. 284.

⁶ Βλ. Γ.Β. Νικολάου, ό. π., σ. 49-52.

Βασίλειος Β. Στούμπος

Ο Βασίλειος Β. Στούμπος στρατεύτηκε απ' αρχής των Βαλκανικών πολέμων και πλήρωσε με τη ζωή του την προσπάθεια του έθνους να απελευθερώσει ελληνικά εδάφη. Στο ηρώο που έχει στηθεί έξω από την Αγία Τριάδα Ξηροκαμπίου το όνομά του αναγράφεται στους πεσόντες. Στο βιβλίο του Δ. Γ. Λάσκαρη, το Ξηροκάμπι της Λακεδαιμόνος Αθήνα 2002, σ. 91 αναφέρεται ότι ο ανωτέρω στρατιώτης πέθανε από βρογχίτιδα στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο της Κορυτσάς στις 4 Απριλίου 1913.

Πληροφορίες για την ασθένεια και τις τελευταίες στιγμές του στρατιώτη αντλούμε από επιστολές που υπάρχουν στο αρχείο του παππού μου Βασιλείου Χριστόπουλου. Τις επιστολές αυτές στέλνει στον παππού μου ο εξάδελφός του Θεοδόσιος Ν. Κωνσταντίνου, που ήταν έμπορος στην Κορυτσά. Κρίνουμε σκόπιμο να δημοσιεύσουμε το μεγαλύτερο μέρος των επιστολών αυτών που παρουσιάζει γενικότερο ενδιαφέρον. Ο Βασίλειος Στούμπος ίσως να μη γνώριζε γράμματα, γιατί όλες οι επιστολές, κι αυτή που φέρεται ότι γράφει ο ίδιος, είναι γραμμένες δια χειρός Θ. Κωνσταντίνου.

Εν Κορυτσά τη 18 Φεβρουαρίου 1913

Σεβαστέ μοι Πατέρα, χαίρε, είμαι καλά, το αυτό ποθώ και δια εσάς.

Πατέρα, να μην με παρεξηγείς όπου δεν σας έγραψα. Εγώ είχα να σας γράψω από τον Ιανουάριο μήνα, σας είχα 3 επιστολές, αλλά δεν γνωρίζω εάν τις ελάβατε.

Εγώ μάθε από τις 5 Ιανουαρίου εμπήκα εις νοσοκομείον και δεν μπορούσα να γυρίσω εις το πλευρό μου και μάθε ότι στις 15 Φεβρουαρίου εξήλθα από το νοσοκομείον, όπου ήλθε αυτός ο κουμπάρος Θεοδόσιος δύο φορές εις το νοσοκομείον και μου έφερε και την επιστολή και με πήρε εις την οικία του και με περιποιούνται σάμπως και είμαι ευτού και έτσι μπορεί και γίνω καλά.

Ειδάλλως δεν έζηγα ποτέ. Αν θέλει ο Θεός καμιά φορά και πατήσομε την πατρίδα, θα σου παραστήσω πολλά πράγματα και πες εις τον κουμπάρο τον Βασίλειον τον ευχαριστώ πολύ πολύ για το καλό όπου μου έκαμε, ειδάλλως δεν έζηγα ποτέ.

Λοιπόν μάθε το τάγμα μου έχει φύγει ½ μήνα και έχει κατά τα Ιωάννινα πάει. Και πού θα το βρω και εγώ δεν γνωρίζω ετόρα. Έξοδα αν έστειλες και τα λάβω τώρα που είμαι εδώ καλά, ειδάλλως έως να σου ξαναγράψω να μην μου γράψεις. Με 'φαι η απενταρία. Αν είχα λεπτά θα ήμουν και καλύτερα. Είδα εις αυτήν την επιστολήν ότι μου έχετε 3 επιστολές στείλει. Εγώ έχω να λάβω επιστολήν σας 4 μήνες.... Σας χαιρετώ ο υιός σας Βασίλειος. Χαιρετίσματα από τον κουμπάρο Θεοδόσιον Κωνσταντίνου οικογενειακώς, επίσης και από τον Γεροδημήτρη.

Φίλε κουμπάρε Σταύρο, σε ασπάζω. Μάθε τον υιόν σου Βασίλειον τον έχω εις το σπίτι μου έως βέβαιος ότι η υπηρεσία του γίνεται καλύτερα από όχι να τον

είχες εις το σπίτι σου με γιατρούς με κάθε αναγκαίω ασθενών. Έχε θάρρος ότι τον υιόν σου θα τον ιδείς και θα τον χαρείς. Έχομεν τέκνα και γνωρίζομεν τι πόνον έχουν. Πάλιν σου λέγω ότι ο υιός σου πηγαίνει καλά με ολίγας λέξεις δεν έχει τίποτα. Εάν δυνηθώ με φίλους να σου τον πήγαινα εις την πατρίδα ως ασθενή, αυτό είναι το καλύτερο. Πρέπει όμως να έχει μαζί του 200 φράγκα. Και πριν σου απάντησα. Η οικογένειά μου και τα τέκνα μου σας ασπάζονται. Και φίλος δια μέσων φίλου σώζεται. Ο Δημήτριος Ευαγγέλου σας προσφέρει τα σέβη του.

Ο φίλος σας Θεοδόσιος Ν. Κωνσταντίνου

Εξάδελφε κυρ Βασίλειε, είμεθα καλά. Το αυτό εύχομαι και δι' εσάς. Εις τους γονείς σου και αδελφόν του τα δέοντα ενταύθα οικογένεια υγιάει κάλλιστα. Το 3 γράμμα είναι όπου σας έπεμψα. Ο δε κουμπάρος Βασίλης πηγαίνει πολύ καλύτερα. Αν τυχόν και τον πέμψουν εις την Κόνιτζα εις το δικό του τάγμα, και εκεί έχω φίλους, μάλιστα είχα 20 ημέρες 4 αξιωματικούς, τους έχω φίλους και ανεχώρησαν από εμέ 5 Ιανουαρίου δια Κοζάνη και έπειτα εις Κόνιτζα μένουν. Όστε όπου και αν υπάγει εγώ θα εξεύρω δια μέσου φίλους. Ένεκα ίσως τον θεραπεύσουν καλά και ίσως του δώσουν άδεια δια την πατρίδα. Ταύτα μένω εις απάντησιν.

Ο ίδιος εξάδελφός σας

Εν Κορυτσά τη 18 Μαρτίου 1913

Ξάδελφε κ. Βασίλειε Σ.,
Εις Ξηροκάμπιον

Την από 6 ιδίου γραφήν σου έλαβον πληροφορηθήην την υγείαν σας και τα άπαντα εχάρη. Ως και ημείς όλοι μας είμεθα κάλλιστα. Βλέπω ο παθών ο κουμπάρος Βασίλης Στούμπος μάς φοβερίζει ενώ δεν είναι άσχημα καθώς σας γράφει και τον παρηγόρησαν μάλιστα.

Ο ελληνικός στρατός έφθασε έως Βεράτιον Ιωαννίνων. Όλα τα μέρη μας ελεύθερα πηγαίνουν έρχονται. Ο δε Μιχαήλ Αποστόλου με είπε ότι γράμματα έλαβε, δεν γνωρίζω όμως εάν του απάντησαν ή όχι αλλά ούτε τον εξέτασα. Όταν έλθει θα τον ερωτήσω....

Ελληνικές εφημερίδες λαμβάνομεν πλείστες καθημερινώς. Εις τον πατέρα του κουμπάρου Βασίλη δώσε τα δέοντα και να μην απελπισθεί καθόλου δια τον υιόν του. Καθημερινώς τον βλέπουμε και θα του τον πέμψομε ωσάν παλληκάρι εις τον οίκον του. Τα τεσσαράκοντα φράγκα τα έλαβε και εχάρη ο υιός του....

Ο εξάδελφος Θεοδόσης Ν. Κωνσταντίνου

Εν Κορυτσά τη 3 Απριλίου 1913

Εξάδελφε κύριε Βασίλειε Σωτηρίου,
Εις Ξηροκάμπιον

Λυπηράν είδησιν σας αναγγέλλω ότι τον κουμπάρον σου Βασίλειον δεν ημπορέσαμε να τον γλυτώσομε από τον φρικτό θάνατον. Ήτο πεπρωμένο η Θεία Πρόνοια. Εχθές επτά του 7 μηνός ημέρα Τρίτη απεβίωσε και ενταφιάσθη με κηδείαν ως πολίτης όχι ως στρατιώτης κάλλιον από το σπίτι του. Ήτον εκ Θεού να μην τον ιδεί ο πατήρ του. Άλλοτε μεν εγένετο κάλλιστα και άλλοτε χειρότερα, τρεις μήνες παράταση η ασθένεια όταν δεν τον εγλυτώσαμε. Όλοι οι κόποι μας πήγαν άδικα. Τον συγυρίσαμε ως υιόν μας. Δεν ελπούμαστε μόνον τους γονείς αλλά και όλους τους φίλους του. Η ασθένεια δεν ήταν εις πολέμων. Ήταν εκ Θεού, ο δε Θεός άλλους μεν λαμβάνει ταχέως άλλους δε βραδέως. Ας δοξάσομεν τον Θεόν να χαρίσει τον μικρότερο αδελφόν του. Τον δε μακαρίτην Βασίλειον ευχόμεθα όπως τάξει την αιώνιον αυτού ψυχή του εν κόλποις Αβραάμ.

Ο συλλυπούμενος εξάδελφος Θεοδόσιος Ν. Κωνσταντίνου.

Εις τους γονείς του τα σέβη μου, ο Λάζαρος Αδάμ να μας γράψει τι γίνεται ο ίδιος.

Με άλλο γράμμα, υπό ημερομηνία 20 Απριλίου 1913, ο Θ. Κωνσταντίνου επανέρχεται στο θέμα και ρωτάει να μάθει εάν τελικά ο Σταύρος Στούμπος πληροφορήθηκε το θάνατο του γιου του.

Από αγωγή (14-11-1911)εξάλλου του γιατρού Παν. Α. Κομνηνού εναντίον του Σταύρου Δ. Στούμπου που εκδικάστηκε στο Ειρηνοδικείο Φάριδος συναγεται ότι ο Βασίλειος Στούμπος, σύμφωνα με τη διάγνωση του ως άνω γιατρού, είχε προσβληθεί από κοιλιακό τύφο, όπως και η μητέρα του Νικολέττα.

Η πολιτεία έχει κατατάξει τον Βασίλειο Στούμπο στους πεσόντες στον πόλεμο κι εμείς τιμάμε τη μνήμη του.

Δημητρίου Β. Χριστάκου

Τον πρώτο χειμώνα της Κατοχής

1941. Ο πρώτος χρόνος της Κατοχής. Κανένας δεν ήξερε τι θα συναντούσε στο δρόμο του και αν θα γύριζε το βράδυ σώος στο σπίτι του. Το χειμώνα, θυμάμαι, έβοσκα τα πρόβατά μου στη Μαρίνα. Σε απόσταση διακοσίων μέτρων έβοσκε και ο Δημ. Παπαδημητρίου τα δικά του. Βρισκόμουνα δίπλα από το σπιτάκι του Παντελή Φραγκή. Ξαφνικά είδα ένα νέο άνθρωπο να βαδίζει σε απόσταση εκατό μέτρων μακριά αλλά και παράλληλα προς το δρόμο Σπάρτης – Γυθείου. Με πλησίασε και μου 'πιασε κουβέντα.

Με ρώτησε πού βρίσκονται οι Γερμανοί και αν περνάνε από την περιοχή στην οποία βρισκόμαστε. Κέρδισα γρήγορα την εμπιστοσύνη του. Σε κάποια στιγμή μού εκμυστηρεύτηκε πώς ήταν Άγγλος. Μιλούσε όμως τα ελληνικά πολύ καλά. Ίσως ήταν Κύπριος. Η συζήτηση για την κατάσταση συνεχίστηκε. Με κοίταξε στα μάτια και μου λέει: Είσαι καλός Έλληνας; Χωράει και ρώτημα, του απαντώ. Όλοι μας εδώ, του λέω, το φέρνουμε βαριά με τους κατακτητές. Μου είπε πως είχε συλληφθεί από τους Γερμανούς και είχε κλειστεί στις φυλακές της Κορίνθου. Κατάφερε, όμως, μαζί με πέντε συμπατριώτες του να δραπετεύσει. Βαδίζοντας νύχτα σε βουνά και χαράδρες έφτασαν στην Σπάρτη. Εκεί ήλθαν σ' επαφή με ντόπιους που είχαν αρχίσει να οργανώνονται, προκειμένου να αντιδράσουν στη διπλή, για την περιοχή μας, Κατοχή. Στη Σπάρτη για ένα διάστημα φιλοξενήθηκαν στο σπίτι του δικηγόρου Λεώπουλου. Έμειναν στο υπόγειο ενός σπιτιού, όπου τους πήγαινε φαγητό η υπηρέτρια της οικογένειας. Το υπόγειο είχε δύο πόρτες. Δεν έμειναν όμως για πολύ εκεί, επειδή δεν εμπιστευόταν την υπηρέτρια. Έφυγαν απ' εκεί απροειδοποίητα φοβούμενοι μη συλληφθούν ξαφνικά. Βγήκαν έξω από το σπίτι, αλλά έπεσαν σε μπλόκο Γερμανών, απ' όπου με δυσκολία είχαν καταφέρει να ξεφύγουν. Ήταν τέτοια η προσπάθεια να σωθούν, που ο καθένας είχε ακολουθήσει δική του κατεύθυνση. Είχαν κανονίσει να συναντηθούν σε περίπτωση που χαθούν σε κάποιο σημείο κοντά στο Γύθειο. Αυτά μου είπε τότε.

Τον άφησα εκεί και του είπα ότι θα πήγαινα στο χωριό να του πάω φαγητό. Μαγείρεψε τότε η μάνα μου κοτόπουλο με χυλοπίτες. Ο Δ. Παπαδημητρίου του είχε αγοράσει τσιγάρα. Στο δρόμο συναντήσαμε χωροφύλακες δικούς μας. Μας σταμάτησαν και μας ζήτησαν τα στοιχεία μας. Προχωρήσαμε προς το σπίτι του Π. Φραγκή, αλλά δεν τον βρήκαμε εκεί. Κοιτάξαμε δεξιά, αριστερά αλλά τίποτα. Ξαφνικά μας φώναξε από μακριά. Είχε κρυφτεί σε μια μεγάλη βατιώνα. Ήρθε προς το μέρος μας. Του δώσαμε ό,τι είχαμε. Επί δέκα περίπου μέρες του πήγαινα φαγητό. Μετά έφυγε και πήγε στις Αιγές (Κουτουμού) να συναντήσει, προφανώς, τους συμπατριώτες του. Μετά από καμιά βδομάδα ήρθε σπίτι μου με το Γιώργη Ντάκο από τον Αρκασό. Η κατάσταση όμως είχε αρχίσει να περιπλέκεται. Είχαν αρχίσει φασαρίες με τους Ιταλούς. Παράλληλα, αντιστασιακές ομάδες είχαν κάνει την εμφάνισή τους. Όλοι φοβούνταν. Τον κράτησα ένα βράδυ σπίτι μου. Μου είπε ότι ζούσε στο Λονδίνο και ότι λεγόταν Μαρίνος Παπάκος! Ποιος ξέρει. Δεν ήθελε άλλο να μείνει στο χωριό. Νύχτα τον οδήγησα από ένα μονοπάτι στη Γουρνοσπηλιά, στα προβούνια του Ταυγέτου. Έκτοτε εξαφανίστηκε. Ήταν Γενάρης του 1942.

Το παραπάνω περιστατικό, τώρα που η ιστορική έρευνα όλο και περισσότερο ασχολείται με τα θέματα της Κατοχής, ίσως βοηθήσει να λυθεί κάποιο ιστορικό πρόβλημα ή να δοθεί απάντηση σε κάποια απορία.

Τα συνοικέσια και οι γάμοι τα παλιά χρόνια

Ο γάμος στην Ελλάδα από τα παλιά χρόνια λογιζόταν ως «ιερός και τίμιος». Ο γάμος από έρωτα ήταν σχεδόν άγνωστος και γινόταν με τα συνοικέσια. Τα συνοικέσια γίνονταν με τα προξενιά. Για την εκλογή του γαμπρού ή της νύφης φρόντιζαν οι γονείς και σπάνια ρωτούσαν την γνώμη των μελλονύμφων.

Τα συνοικέσια γίνονταν από γυναίκα που ήταν γνωστή και στις δυο οικογένειες των μελλονύμφων. Αυτή έκανε τις συνεννοήσεις ανάμεσα στους γονείς και μέσω αυτής καθοριζόταν μέσα σ' όλα τ' άλλα το είδος και το ποσό της προίκας. Όταν τελείωναν οι διαπραγματεύσεις «και τα 'φερνε ο Θεός δεξιά», συνέτασσαν αμέσως το προικοσύμφωνο που το υπέγραφαν και μάρτυρες. Το προικοσύμφωνο, που είχε την υπογραφή του πατέρα της νύφης περιείχε την καταγραφή των προικιών, δηλαδή τα ρούχα της νύφης και του γαμπρού: άφθονα σωβρακοπουκάμισα, μπόλιες, πεσκίρια, προσκεφαλάδια, παπλώματα, σεντόνια, οικιακές συσκευές, έπιπλα και το χρηματικό ποσό της προίκας. Στο ίδιο προικοσύμφωνο ο πατέρας του γαμπρού όριζε ένα ακίνητο (σπίτι ή χωράφι) υπέρ της νύφης έναντι της προίκας της. Όταν τελείωναν τους όρους αυτής της εμπορικής συναλλαγής, φανέρωναν το προξενιό με γλέντι και τουφεκίες και κανόνιζαν τους αρραβώνες. Ανάλογα με τα τοπικά έθιμα, οι αρραβώνες γίνονταν στο σπίτι της νύφης.

Κατά τη διάρκεια της μνηστείας, οι αρραβωνιαστικός μπορεί να πηγαίνει στο σπίτι της μνηστής του, ενώ αυτή δεν πηγαίνει στο σπίτι του γαμπρού πριν απο το γάμο. Το ζευγάρι, όσο καιρό είναι αρραβωνιασμένοι, όπου πηγαίνουν συνοδεύονται από τον πατέρα ή τον αδερφό της νύφης.

Η συνηθισμένη εποχή, που γίνονταν παλιότερα οι γάμοι, ήταν το φθινόπωρο, γιατί τότε ήταν λίγες οι αγροτικές δουλειές και τότε ανοίγονταν τα καινούρια κρασιά έτσι ώστε να πιουν στο γάμο. Γίνονταν επίσης μετά τα Χριστούγεννα και προπάντων τη Λαμπροβδομάδα. Σπάνια γινόταν γάμος χειμώνα και καλοκαίρι' επίσης λόγω κάποιας πρόληψης απέφευγαν τους γάμους το Μάιο.

Μια βδομάδα πριν από το γάμο άρχιζαν και στα δυο σπίτια πυρετώδεις προετοιμασίες. Τη Δευτέρα και την Τρίτη καθάριζαν τα σπίτια. Την Τετάρτη έφτιαχναν τα γλυκά του γάμου, όπως κουραμπιέδες, πουράκια, δίπλες κ.τ.λ. Τα γλυκά τα έφτιαχναν κοπέλες ανύπαντρες, συνήθως φίλες και συγγενείς των μελλονύμφων, που είχαν εν ζωή και τους δυο γονείς τους. Την ώρα που «έδερναν» με τα χέρια τους το λάδι για να ζυμώσουν τα γλυκά, οι παρευρισκόμενοι τραγουδούσαν κι έριχναν «ασήμια», δηλαδή κέρματα στο λάδι, τα οποία έπαιρναν τα κορίτσια και ήταν «τα τυχερά τους».

Την Πέμπτη το πρωί τα κορίτσια των οποίων ζούσαν και οι δυο γονείς τους στόλιζαν τα προικιά της νύφης με λουλούδια. Το ρουχισμό τον έκαναν «τρακάδα», δηλαδή μια στοίβα. Τα άλλα είδη, γυαλικά, χαλκώματα κ.τ.λ. τα τοποθετούσαν με τάξη στη σάλα του σπιτιού για να φαίνονται. Όλοι οι συγγενείς και οι φίλοι τα έρριχναν με λουλούδια, ρύζι, κέρματα και εύχονταν να είναι καλορίζικα. Αν η νύφη παντρευόταν σε ξένο χωριό, τότε το μεσημέρι της Πέμπτης έρχονταν οι συγγενείς

του γαμπρού με ζώα, έπαιρναν την προίκα και την μετέφεραν στο σπίτι του γαμπρού. Αν ο γαμπρός ήταν ντόπιος, την προίκα την έπαιρναν την Κυριακή το πρωί με πομπή και μεγάλη επισημότητα. Ξεκινούσαν από το σπίτι του γαμπρού με τα ζώα στολισμένα με «μισίνες» (μεταξωτά μαντήλια). Οι απεσταλμένοι του πήγαιναν τραγουδώντας καβάλα στ' άλογα, στα οποία θα φόρτωναν τα προικιά. Όταν έφταναν στο σπίτι της νύφης, τους πρόσφεραν γλυκό, μεζέ και κρασί, γλεντούσαν για λίγο κι ύστερα άρχιζαν να φορτώνουν τα προικιά. Επάνω στη στοίβα έβαζαν ένα μικρό αγόρι και, αν δεν το ασήμωναν, δεν κατέβαινε και οι συμπέθεροι δεν μπορούσαν να πάρουν τα πράγματα. Οι συμπέθεροι προσπαθούσαν να κλέψουν κάποιο αντικείμενο, έστω και τα βουλώματα από το βαρέλι του νερού, και, όταν έβγαιναν στο δρόμο, τούς έδειχναν ότι τελικά κατάφεραν να πάρουν κάτι. Η συνοδεία ξεκινούσε πάλι για το σπίτι του γαμπρού. Στους δρόμους από τους οποίους περνούσε, πετούσαν στα προικιά ρύζι και κουφέτα και σχολίαζαν αν ήταν πολλά ή λίγα.

Το Σάββατο οι στενοί συγγενείς έστελναν στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης τα λεγόμενο «κανίσκι», δηλαδή ένα μεγάλο και καλοζυμωμένο καρβέλι ψωμί, «την πίτα», που ήταν στολισμένη με καρύδια, κουφέτα και λουλούδια, ένα κομμάτι κρέας 3-4 οκάδες ή ολόκληρο το σφακτό και ένα «χιλιάρικο» μπουκάλι κρασί (δηλαδή 1000 δράμια ή 2,5 οκάδες). Όταν ζύμωναν την πίτα, στο σπίτι της νύφης τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι:

«Κοπιάστε να στολίσουμε της νύφης μας την πίτα,
της νύφης μας της ταπεινής και της καμαρωμένης,
που καμαρώνει τις αυγές και ούλα τα μεσημέρια,
ούλη η βδομάδα είν' του γαμπρού κι η Κυριακή της νύφης».

Κι ερχόταν η μεγάλη μέρα, η Κυριακή. Λίγο πριν απο την καθορισμένη ώρα του γάμου άρχιζαν να ντύνονται και να στολίζονται οι μελλοννυμφοι και στα δυο σπίτια. Τη νύφη την έντυναν, τη στολίζαν και τη χτένιζαν κορίτσια που ζούσαν και οι δυο γονείς τους ή νιόπαντρες γυναίκες. Την ώρα εκείνη τραγουδούσαν:

«Αργυρό μου χτένι αλεξανδρινό,
σύρε ανέσια ανέσια κι έλα αγάλι αγάλι
και μην κόψεις ούτε τρίχα από τα μαλλιά μου,
χάρισμα την έχω απ' το νουνό μου.

-Ευκήσου με, μανούλα μου, τώρα στο χτένισμά μου.

-Με την ευχή μου, κόρη μου, και με της Παναγίας,
να ζήσεις χρόνους εκατό και να τους απεράσεις,
να κάνεις τους εννιά τους γιούς, τη μια τη δυγατέρα.

-Ευκήσου με, πατέρα μου, τώρα στην παντρεία μου.

-Με την ευχή μου, κόρη μου, και με της Παναγίας».

Στου γαμπρού το σπίτι, όταν ο κουρέας κούρευε και ξύριζε το γαμπρό, όλοι οι παρευρισκόμενοι έλεγαν το παρακάτω, ειδικό για την περίπτωση, τραγούδι:

«Φέρτε καρέκλα κάρυνη του νιόγαμπρου να κάτσει,
φέρτε ξουράφι ολόχρυσο, πετσέτα χρυσαφένια.

-Μπαρμπέρη, το γαμπρούλη μας καλά να τον ξυρίσεις
για να φανεί η ομορφιά και όλο του το κάλλος.

-Αργυρό ξουράφι και μαλαματένιο,
τράβα αγάλι αγάλι σε γαμπρού κεφάλι,
τρίχα μην αφήσεις και τον ασκημίσεις στα πεθερικά του».

Το ντύσιμο του γαμπρού και της νύφης γινόταν παλιότερα με ιδιαίτερη φροντίδα και κάτω από πολλές προλήψεις. Για να μη «μαγέψουν» λοιπόν τους μελλοντικούς οι εχθροί τους και τους κάνουν κακό, τους έβαζαν διάφορα προστατευτικά. Τους φορούσαν στη μέση τους μια ζώνη από βλαστό βάτου που είχε ρίζες και στις δυο άκρες του, για να «ριζώσει» έτσι ο γάμος τους και να μη χαλάσει ποτέ μέχρι το τέλος της ζωής τους. Τους έζωναν επίσης με τράγινο σκοινί που είχε, όπως έλεγαν, την ιδιότητα ν' απομακρύνει κάθε κακό απ' αυτόν που το φορά.

Την καθορισμένη ώρα ξεκινούσε ο γαμπρός για την εκκλησία. Στο δρόμο τον συνόδευαν «αγκαζέ» οι γονείς, τα αδέρφια και οι στενοί συγγενείς και καθώς βάδιζαν τραγουδούσαν:

«Ξεβγήκε τ' αρχοντόπουλο να πάει να κυνηγήσει,
λαγούς και πέρδικες να βρει και πάλι να γυρίσει.
Παραθυράκια μου ψηλά και μαρμαροχτισμένα,
για βγάλτε τη νυφούλα μας τη μαργαριταρένια.
Δεν είναι ο ήλιος να τη δει ούτε και το φεγγάρι,
παρά είναι ένας χρυσός αϊτός που 'ρχεται να την πάρει».

Στο μεταξύ, στο σπίτι της νύφης χόρευαν και τραγουδούσαν τα αποχαιρετιστήριο τραγούδι της νύφης:

«Σήμερα γάμος γίνεται σ' ωραίο περιβόλι,
σήμερα ξεχωρίζεται η μάνα από την κόρη.
Τέσσεροι τοίχοι του σπιτιού, αφήνω καληνύχτα,
και πέστε στη μανούλα μου δεν έρχομαι άλλη νύχτα.

-Σ' ευχαριστώ, πατέρα μου, που φρόντισες για μένα,
ό,τι είχες και ό,τι δούλευες τα έδωκες σε μένα».

Η μετάβαση της νύφης και του γαμπρού καθώς και όλων των καλεσμένων προς την εκκλησία γινόταν με τα πόδια. Τη νύφη τη συνόδευαν αγκαζέ ο πατέρας της και ο αδερφός. Έξω από την εκκλησία περίμενε ο γαμπρός με τους συγγενείς του. Όταν του παρέδιναν τη νύφη, έπρεπε ν' ασημώσει τον πατέρα ή τον αδερφό που τη συνόδευε. Εάν δεν τους ασημώναν, άρχιζαν να πηγαινοφέρνουν τη νύφη στο προαύλιο της εκκλησίας, έως ότου ασημώσει και του την παραδώσουν. Ο γαμπρός φιλούσε τη νύφη, την έπαιρνε αγκαζέ και την οδηγούσε μέσα στην εκκλησία. Όταν τελειώνει ο γάμος, φιλούσαν όλοι τα στέφανα και έριχναν στο δίσκο τα «τυχερά» του παπά, εύχονταν «καλορίζικοι» και έριχναν και μερικές χαϊδευτικές... σβερκιές στο γαμπρό και τον κουμπάρο. Όταν έβγαιναν έξω, τα όργανα έπαιζαν το τραγούδι του γαμπρού και της νύφης. Σχηματιζόταν γαμήλια πομπή, τα όργανα μπροστά, οι νεόνυμφοι με τον κουμπάρο πίσω (τη νύφη την είχαν στη μέση), πίσω οι γονείς, οι συγγενείς και οι καλεσμένοι. Στους δρόμους ο κόσμος έβγαινε στις πόρτες και τα παράθυρα και τους έριχνε ρύζι και κουφέτα και τους εύχονταν «καλορίζικοι, να ζήσετε, να γεράσετε». Παλιότερα έλεγαν και το ακόλουθο τραγούδι:

«Ευτού που πας, νυφούλα μου, στου πεθερού το σπίτι,
σαν κυπαρίσσι να σταθείς, σα δέντρο να ριζώσεις,

και σα μηλιά γλυκομηλιά ν' ανθίσεις, να καρπίσεις,
να κάνεις τους εννιά τους γιους μια δυγατέρα δέκα».
Μπροστά στο σπίτι του γαμπρού τραγουδούσαν:
«Έβγα, μητέρα του γαμπρού και πεθερά της νύφης,
να παραλάβεις το γαμπρό και την καλή τη νύφη».

Εκεί στην είσοδο του σπιτιού και πριν μπουν μέσα, γινότανε μια μικρή τελετή. Η νύφη άλειφε με μέλι την πόρτα κάνοντας το σημείο του σταυρού και η πεθερά τούς έδινε να φάνε μια κουταλιά για να είναι πάντα γλυκασμένοι και μ' ένα μεταξωτό μαντήλι που το περνούσε πίσω από τα κεφάλια τους τους τραβούσε μαζί μεσα για να είναι πάντα αγαπημένοι και ενωμένοι στη ζωή τους. Όταν έμπαινε η νύφη στο σπίτι, υπήρχε η συνήθεια να προσκυνήσει το εικονοστάσι του σπιτιού. Αφού κάθονταν στο τραπέζι, τους προσέφεραν γλυκό για να τους «γλυκάνουν». Μετά το γλυκό έδιναν στη νύφη να κρατήσει στην αγκαλιά της «σερνικό» παιδί για να κάνει κι αυτή αγόρια και εκείνη το ασήμωνε. Όταν έφευγαν οι συγγενείς της νύφης, καθώς βιάδιζαν, τραγουδούσαν:

«Άσπρη βαμβακιά είχα στην πόρτα μου
και έγενθα η δόλια τη ρόκα μου.

Μα' ρθαν και μου την κλέψανε
σ' άλλη γειτονιά την εφυτέψανε.

Μ' άφησαν κι εμέ τους κλώνους της,
μ' άφησαν κι εμέ τις ρίζες της
να περνάω η δόλια τις πίκρες της».

Το τραγούδι αυτό εκφράζει το παράπονο της μάνας που αποχωρίζεται την κόρη της.

Ύστερα άρχιζε το γλέντι. Έλεγαν διάφορα τραγούδια καθιστικά «της τάβλας» και άλλα σχετικά τραγούδια και μετά άναβε το γλέντι. Το χορό, όπως και σήμερα, τον ανοίγει πάντα η νύφη και ακολουθούν ο γαμπρός, ο κουμπάρος και οι συγγενείς. Το γλέντι και το φαγοπότι, το οποίο περιελάμβανε συνήθως στιφάδο, ψητό στο φούρνο, αρνιά, κατσίκια, τυρί, σαλάτες και φυσικά άφθονο κρασί, συνεχιζόταν μέχρι τις πρωινές ώρες. Οι καλεσμένοι έφευγαν και έμενε στο σπίτι το νέο ζευγάρι με την οικογένεια του γαμπρού. Από την πρώτη νύχτα το ζευγάρι κοιμόταν στο νυφικό κρεβάτι.

Τη Δευτέρα το πρωί άρχιζαν σιγά σιγά να μαζεύονται και πάλι οι καλεσμένοι στο σπίτι του γαμπρού για να συνεχίσουν το γλέντι και να φάνε «τ' αποκούμουτσα» του γάμου, δηλαδή τα υπόλοιπα φαγητά. Για να ξυπνήσουν και να σηκωθούν οι νιόπαντροι, έπαιζαν τα όργανα και οι καλεσμένοι τραγουδούσαν:

«Τώρα τα πουλιά τώρα τα χελιδόνια,
τώρα οι πέρδικες συχνολαλούν και λένε:
-Ξύπνα, αφέντη μου, ξύπνα, καλέ μ' αφέντη,
ξύπνα κι αγκάλιασε κορμί κυπαρισσένιο
και άσπρονε και άσπρονε λαιμό....!!»

Έτσι, σιγά σιγά το ζευγάρι ετοιμαζόταν και εμφανιζόταν στους καλεσμένους. Κατόπιν, η πεθερά με μια άλλη γυναίκα του σπιτιού, επιθεωρούσε το νυφικό κρεβάτι και τα σεντόνια για να πιστοποιηθεί η αγνότητα της νύφης. Παλιότερα

μάλιστα, γινόταν δημόσια η επίδειξη του «πουκάμισου» της νύφης, όπως ήταν «λερωμένο», για να δουν όλοι και να βεβαιωθούν για την αγνότητα της. Και για τον καλύτερο και επισημότερο πανηγυρισμό του γεγονότος, για ν' ακούσει όλο το χωριό και να κλείσουν τα κακά στόματα, έριχναν και μερικούς πυροβολισμούς. Παρόμοιο πυροβολισμό έριχνε και ο γαμπρός τη νύχτα, αμέσως μετά την πρώτη διαπίστωση της αγνότητας της γυναίκας του. Αφού οι καλεσμένοι έπαιρναν το γλυκό τους και μεζέ με κρασί και χόρευαν και λίγο, έπαιρναν το ζευγάρι και ξεκινούσαν όλοι μαζί για το σπίτι της νύφης. Έκαναν, δηλαδή τα λεγόμενα «(ε)πιστροφή», δηλαδή η νύφη επέστρεφε στο σπίτι της για να επισκεφθεί τους δικούς της. Εκείνοι την υποδέχονταν με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση. Κέρναγαν τους συμπεθέρους γλυκό και μεζέ και μετά άρχιζαν ένα μικρό γλέντι. Ύστερα έφευγαν όλοι κι έτσι τελείωναν τα γλέντια για το γάμο. Από την επόμενη μέρα άρχιζε για το ζευγάρι η κανονική έγγαμη ζωή. Στην εκκλησία πήγαιναν 15 μέρες μετά το γάμο τους. Δεν υπήρχε περιορισμός του ζευγαριού στο σπίτι της πρώτες μέρες. Έβγαιναν και οι δύο πάντα έξω. Για τη νύφη μόνο υπήρχε η συνήθεια να προσέχει τις πρώτες 40 μέρες να μη συναντήσει στο δρόμο άλλη νύφη, να μην πάει σε κηδεία ή μνημόσυνο, να μη σηκώνει βάρη και ν' αποφεύγει τις βαριές δουλειές κ.τ.λ., μήπως τυχόν και είναι έγκυος και πάθει κακό. Με τον τρόπο αυτό περνούσε ο «μήνας του μέλιτος» του ζευγαριού και φυσικά όχι με τα ταξίδια όπως γίνεται σήμερα.

Έτσι, λοιπόν, γίνονταν οι γάμοι τα παλιά χρόνια. Δεν ήταν σημαντικό γεγονός μόνο για τους νεόνυμφους και τις οικογένειές τους αλλά για όλο το χωριό. Γι' αυτό σήμερα, οι γεροντότεροι που βλέπουν τους σημερινούς γάμους που έχουν αλλάξει και λίγα έθιμα συνεχίζονται, θυμούνται με νοσταλγία τα παλιά χρόνια και τους παλιούς γάμους, που ήταν γεμάτοι ανθρωπιά, ειλικρίνεια, αυθορμητισμό, γνήσια χαρά και ατέλειωτα γλέντια και διασκεδάσεις, που δυστυχώς σήμερα είναι μια παλιά και μακρινή ανάμνηση.

Σταυρούλας Κονίδη - Χριστόγαμβρου

Τ' Αϊ Δημητρίου

Πριν απο δέκα μέρες ήταν η γιορτή του Αγίου Δημητρίου και η κόρη μου η Πότα γιόρτασε τον άντρα της, εδώ στο Τορόντο. Τόνη λένε Δημήτρη. Με το τηλέφωνο κάλεσε συγγενείς, φίλους, κουμπάρους, γειτόνους. Το βραδάκι, μετά τις εφτά, ερχότανε κάθε παρέα, χτύπαε το κουδούνι, μπαίνανε μέσα, βγάνανε τα παπούτσια τους, βάνανε τα πασουμάκια, περνάγανε στο σαλόνι και καθούντανε στους καναπέδες και τις πολυθρόνες. Ύστερα σηκωθήκανε όλοι, πήγανε στην κουζίνα κι έπαιρνε ο καθένας το πιάτο του στο χέρι και το πηρούνι κι έβανε από τις απλάδες ό,τι ήθελε κι όσο ήθελε. Κι αρχίσανε το φαγοπότι και την πολυλογία. Ρώταε ο ένας τον άλλονε πόσα χρόνια έχεις να πας στην πατρίδα. Άλλος έλεγε 20 χρόνια, άλλος 15. Άλλος δεν έχω πάει καθόλου, πεθάνανε κι οι γέροι μου και δεν

τους είδα. Ίσα που δεν κλαίγανε. Όλοι, γυναίκες και άντρες, παίρνανε τα χάρια τους. Όλοι υποφέρανε, άρρωστοι ήτανε. Ο ένας ζάχαρο, ο άλλος χοληστερίνη, ο άλλος πίεση. Αρρώστιες του κάμπου, που λέγαμε εμείς παλιά.

Αυτά έχει η σημερινή ζωή. Και κάθομαι τώρα εγώ, εδώ στην ξενιτιά, έχοντας περάσει τα ενενήντα, και συλλογιέμαι την Κουμουστά. Πηγαίναμε εκείνα τα χρόνια Χριστούγεννα στα Στουμπαίικα. Καθούμαστε απάνου στα κασόνια, γεμάτα στάρι ή αραποσίτι. Δεν είχαμε καναπέδες, ούτε καρέκλες, ούτε σαλόνια με χαλιά. Είχαμε υγεία, καλή καρδιά κι ήμαστε μονιασμένοι. Καλοσύνη και αγάπη. Η θεία Μαλάμω μάς περίμενε με το μεζέ από καπαμιστό κατσίκι στο πηρούνι....

Βαγγέλη Μ. Τσαπόγα

Τα οστά του Αγιο Νίκωνα

Το 1937 μέσα στο εκκλησάκι του Αγιο Νίκωνα στο Ξηροκάμπι ανευρέθηκαν τα οστά του Αγίου. Το εκκλησάκι βρίσκεται δίπλα στο νεκροταφείο του Ξηροκαμπίου. Παλιά ήταν μετόχι του μοναστηριού της Γόλας. Όταν τα εκκλησιαστικά χτήματα πουλήθηκαν, τα κελιά κατεδαφίστηκαν. Έμεινε μόνο το εκκλησάκι με τις αγιογραφίες. Στο μετόχι αυτό υπηρέτησε ως μοναχός ο Ιερόθεος, ηγούμενος πριν από τον πόλεμο του μοναστηριού της Γόλας.

Η ιστορία ξεκίνησε ως εξής: ένα μικρό παιδί επτά-οχτώ χρονών από τη Σπάρτη, ο Νίκωνας Δ. Σοφός, είδε στον ύπνο του ένα όνειρο. Εμφανίστηκε μπροστά του ένας γέρος που έμοιαζε με παπά. Το παιδί τρόμαξε. Ο παπάς του χάιδεψε το κεφάλι και του 'δωσε κουράγιο. «Είμαι ο Αγιο Νίκωνας» του είπε. «Είμαι θαμμένος σ' ένα εκκλησάκι και πρέπει να με ξεθάψετε». Το παιδί ξαναείδε πολλές φορές το ίδιο όνειρο. Η μητέρα του ανησύχησε και ανακοίνωσε το γεγονός στους συγγενείς τους. Εκείνοι της πρότειναν να πάει στο δεσπότη, όπως και έγινε. Κανείς όμως δεν μπορούσε να δώσει εξήγηση. Εκκλησία του Αγιο Νίκωνα υπήρχε στη Σπάρτη, όχι αυτή που είναι σήμερα, αλλά μια μικρότερη δίπλα της. Εκκλησάκι όμως δεν γνώριζαν. Κάποιος πληροφόρησε την οικογένεια του μικρού πως ανάμεσα στο Ξηροκάμπι και τον Αρκασά υπάρχει μετόχι της Γόλας και μικρός ναός του Αγιο Νίκωνα. Η οικογένεια ξεκίνησε με ταξί και κατευθύνθηκε στην περιοχή. Το παιδί, όταν πλησίασαν, από τα σημάδια του τόπου κατάλαβε πως εκεί έπρεπε να βαδίσουν και πήγαν στο εκκλησάκι. Έσκαψαν μέσα στο ναό και βρήκαν οστά. Το νέο έκανε γρήγορα γύρο στην περιοχή. Έτρεξε πολύς κόσμος και μαθητές με τους δασκάλους τους. Οι καμπάνες των εκκλησιών χτυπούσαν συνέχεια. Πήγε κι ο δεσπότης Διονύσιος Δάφνος και άλλοι πολλοί. Τα οστά μεταφέρθηκαν στη Σπάρτη.

Πέρασαν πολλά χρόνια και κανείς, ίσως, σήμερα δεν γνωρίζει πού βρίσκονται. Είπαν πως δεν ήταν του Αγιο Νίκωνα. Το παιδί μεγάλωσε, έγινε άντρας, αλλά δεν ήθελε να συζητάει το θέμα. Πέθανε μάλιστα σχετικά νέος. Το γεγονός όμως τότε είχε συνταράξει τους κατοίκους της περιοχής.

Από την Κουμουστά στο Πυρί «Σαράντα χρόνια ζωής στην ερημιά, δίπλα στον Ευρώτα» (συνέχεια από το προηγούμενο)

Τα χρόνια του Εμφυλίου (1946-49) ήταν δύσκολα για ολόκληρο τον ελληνισμό, ο οποίος είχε δοκιμαστεί ήδη από ένα διπλό πόλεμο και μία τριετή κατοχή. Ιδιαίτερα υπέφερε ο αγροτικός πληθυσμός που, απροστάτευτος, έγινε έρμαιο των «καλών διαθέσεων» αριστερών και δεξιών.

Τα Κονιδαίικα, όντας στην ερημιά και κοντά στον Πάρνωνα, όπου είχε την έδρα του ο «Δημοκρατικός Στρατός», δεν μπορούσαν να εξαιρεθούν. Γράφει ο πατέρας μου: «Τα χρόνια εκείνα που χόρευε ο διάβολος σπέρναμε και δεν θερίζαμε. Αγοράζαμε και δεν είχαμε. Δουλεύαμε και δεν απολαμβάναμε. Μια μέρα μας πήραν 120 πρόβατα απ' το μαντρί, το μερίδιο τάχα του μοναρχοφασίστα Μαυρομιχάλη, αφού τα πρόβατα τα είχαμε μισιακά, για τις ανάγκες του στρατού που αγωνιζόταν για δημοκρατία και ελευθερία!!! Άλλη φορά μάς πήραν 600 οκάδες στάρι από το αλώνι. Το φόρτωσαν σε ζώα κι έφυγαν προς το Βρονταμά. Φαίνεται όμως πως κάτι τους συνέβη στο δρόμο, το ξεφόρτωσαν και το έκρυσαν κάτω από ένα μικρό γεφύρι. Βρέθηκε τυχαία το φθινόπωρο, μετά τις πρώτες βροχές, φυτρωμένο στα σακιά. Κάποια ημέρα που λείπανε οι άνδρες για δουλειά στον Ταΰγετο, οι γυναίκες πήραν εντολή από άγνωστους καβαλάρηδες να κάνουν τρεις φουρνιές ψωμί από οκτώ διπλά ψωμιά η καθεμιά. Έτσι κι έγινε. Τα φόρτωσαν το άλλο βράδυ κι έφυγαν με κατεύθυνση τον Πάρνωνα. Μας έπαιρναν, κρυφά ή φανερά, τα πάντα. Από κηπευτικά, ζώα, τυριά, και πάσης φύσεως τρόφιμα μέχρι τα ρούχα που φορούσαμε και τα παπούτσια μας. Δέκα χαμένα χρόνια. Πάλι καλά που γλυτώσαμε τα κεφάλια μας. Ευχαριστημένοι να 'μαστε».

Η ελονοσία ήταν ένα ακόμη πρόβλημα για μας που είχαμε τον Ευρώτα τόσο κοντά. Όταν σουρούπωνε, σμήνη από κουνούπια έβγαιναν από τους καλαμιώνες και μας έκαναν τη ζωή μας ανυπόφορη. Δεν μπορούσαμε να κλείσουμε μάτι. Η αρρώστια και ο υψηλός πυρετός που δημιουργούσε μας έριχνε ανήμπορους στο κρεβάτι για ολόκληρους μήνες. Το κινίνο, με την απαίσια γεύση, έδινε κι έπαιρνε. Ευτυχώς, το 1950, ράντισε το αεροπλάνο με D.D.T κατά μήκος του ποταμού και ησυχάσαμε.

Εμείς τα παιδιά, γεννημένα τα περισσότερα τη δεκαετία του 40, ζήσαμε όπως όλα τα παιδιά εκείνης της εποχής στερημένη ζωή. Από νήπια σχεδόν ακολουθούσαμε τους γονείς μας στις δουλειές. Κοντά στο όργωμα, στο θέρο και στο αλώνισμα. Στο μάζεμα των ελιών και των αμυγδάλων. Μαζί στο φύτεμα των κηπευτικών, στο πότισμα και στη συλλογή τους. Στη βόσκηση των ζώων, στο άρμεγμα, στο τυροκομείο. Αυτό που μας άρεσε περισσότερο ήταν η βόσκηση των κοπαδιών μας, γιατί μας δινόταν η ευκαιρία να σμίγουμε τα τσοπανόπουλα και να το ρίχνουμε στο παιχνίδι. Γνωρίζαμε όλα τα ζώα μας απ' τη φωνή τους και το καθένα είχε τ' όνομά του. Η σκύλα μας η Φουντούκω, η αγελάδα μας η Κοτσόρω, η φοράδα μας η Μάρω, το μουλάρι μας ο Μάρκος, η γίδα μας η Ντρένια. Τ' αγαπούσαμε, τα

φροντίζαμε ιδιαίτερα και λυπούμαστε αφάνταστα, όταν οι γονείς μας τα πουλούσαν για κρέας ή ψοφούσαν για κάποιο λόγο.

Όταν μεγαλώσαμε κάπως κι έπρεπε να πάμε σχολείο, δημιουργήθηκαν πρόσθετα προβλήματα για τους γονείς μας. Τ' αδέρφια μου κι εγώ γραφήκαμε και φοιτήσαμε στο Δημοτικό Σχολείο Ξηροκαμπίου, αφού μέναμε στο σπίτι του παππού μου, ο οποίος είχε αναλάβει και τη φροντίδα μας. Τα ξαδέλφια μου όμως σκορπίστηκαν και σε άλλα σχολεία. Κάποια στο Δημοτικό Σχολείο της Κουμουστάς, διαμένοντας σε σπίτι συγγενών μας, και άλλα στο Δημοτικό Σχολείο Λευκοχώματος και πηγαينوέρχονταν καθημερινά έξι χιλιόμετρα δρόμο. Πόσες φορές, μου διηγούνταν τα ξαδέλφια μου, βρίσκαμε τη Ρασίνα κατεβασμένη και γυρίζαμε πίσω. Πόσες άλλες φορές φτάναμε στο σχολείο μουσκεμένοι μέχρι το κόκκαλο και τα βιβλία μας να κολυμπούν μέσα στην πάνινη τσάντα. Άντε να μάθεις γράμματα. Πάλι καλά που μάθαμε να γράφουμε και να διαβάζουμε. Κι όμως, κάποια από αυτά τα παιδιά, κάτω από διαφορετικές συνθήκες θα ήταν σήμερα επιστήμονες.

Το καλοκαίρι, για μας τα παιδιά, ήταν κάτι το ξεχωριστό. Έκλειναν τα σχολεία κι όλα τα ξαδέλφια, μικρά και μεγάλα, δεκαεννιά ψυχές, μαζευόμαστε κοντά στους γονείς μας. Δε θα ξεχάσω ποτέ τα όμορφα εκείνα καλοκαίρια των παιδικών μου χρόνων. Κατεβαίναμε στον κάμπο και απολαμβάναμε τα άφθονα φρούτα που οι γονείς μας καλλιεργούσαν κι εμπορεύονταν. Δροσερά, πεντάγλυκα καρπούζια, πεπόνια γεμάτα άρωμα, νοστιμότατα σύκα και σταφύλια κάθε ποικιλίας. Πρώιμα και όψιμα αχλάδια, βερύκοκα και ροδάκινα. Σε κάθε αγριομουριά, στα μεγάλα πλατάνια κρέμονταν φορτία τα σταφύλια. Δεν είχες παρά να σηκώσεις το χέρι σου και να διαλέξεις το καλύτερο. Κάθε λίγα βήματα και μια διαφορετική συκιά. Φάγε και τι να φας. Διαλεγμένες ποικιλίες φερμένες από την πατρώα γη, την Κουμουστά. Τα μεσημέρια μ' ένα καρπούζι στα χέρια, ψωμοτύρι, ντομάτες, με τη σφεντόνα περασμένη στο λαιμό σαν ακριβό στολίδι, φεύγαμε για τον άμπουλα. Εκεί, κάτω απ' τα μεγάλα πλατάνια, περνούσαμε αξέχαστες στιγμές. Φαγητό, ξεκούραση, κολύμπι με τις ώρες, ψάρεμα με το καλάμι και κυνήγι. Τι να πρωτοθυμηθεί κανείς!

Οι Κυριακές για όλους τους Κονιδαίους ήταν μια διαφορετική μέρα. Κανείς δεν εργαζόταν. Στην εκκλησία δεν πηγαίναμε γιατί δεν είχαμε. Ανάβαμε τα καντήλια στα γειτονικά ξωκλήσια και ακούγαμε τη λειτουργία από το ραδιόφωνο. Όταν τελείωνε, οι νοικοκυρές έβαζαν στη φωτιά την κατσαρόλα για να μαγειρέψουν τον κοκκινιστό κόκκορα με τη μακαρονάδα. Συνήθως τρώγαμε με κάποιους μουσαφίρηδες, συγγενείς απ' τα χωριά μας, που έρχονταν για κυνήγι. Βρίσκαμε και μεις την ευκαιρία, όταν μεγαλώσαμε κάπως, για μια κυνηγετική εξόρμηση μαζί τους, μια και ολόκληρη η περιοχή αποτελούσε έναν κυνηγετικό παράδεισο. Έτσι κόλλησα κι εγώ το μικρόβιο του κυνηγιού, ένα όμορφο σπορ που μου αρέσει και το εξασκώ με μεγάλη ευχαρίστηση.

Όμορφα χρόνια – ευτυχισμένα χρόνια. Πέρασαν όμως και τώρα σε ώριμη ηλικία τ' αναπολώ και τα νοσταλγώ.

Σπαρτιάτες

Γεννήθηκα στη Μούσγα και κατοικώ μόνιμα από το 1952 στον Καναδά, όπου απέκτησα οικογένεια. Αργότερα, μεγάλος πια αποφάσισα να επισκεφθώ το σχολείο στο οποίο φοιτούσε ο γιος μου. Ήθελα να μάθω την επίδοσή του και τη συμπεριφορά του γενικά. Ως μετανάστης ανησυχούσα κι επιθυμούσα να έλθω σ' επαφή με τους δασκάλους του και ν' ακούσω τη γνώμη τους. Θυμάμαι, μου έδειξαν την τάξη, όπου εκείνη την ώρα βρίσκονταν τα παιδιά. Στο διάλειμμα μπήκα μέσα και συνάντησα τον καθηγητή της ιστορίας, ο οποίος δίδασκε σε ειδική αίθουσα. Τα παιδιά ανάλογα με το μάθημα άλλαζαν αίθουσα, ο καθηγητής είχε τη δική του. Από την πρώτη στιγμή μου έκανε εντύπωση ο εξοπλισμός, με τον οποίο ήταν εφοδιασμένος ο υπεύθυνος του μαθήματος. Είχε στη διάθεσή του μηχανή προβολής, επιδιασκόπια, πολύχρωμες εικόνες, χάρτες κι ένα σωρό άλλα όργανα που για πρώτη φορά τα 'βλεπα. Ο νους μου γύρισε πολλά χρόνια πίσω κι έφερα στο νου μου το δημοτικό σχολείο Καμινίων, στο οποίο είχα φοιτήσει στη διάρκεια της Κατοχής και του εμφυλίου πολέμου. Ένας πίνακας, ένας χάρτης της Ελλάδος και στον τοίχο κρεμασμένοι οι ήρωες του 1821. Αυτή την εικόνα, αγαπημένη πάντοτε, δεν την ξεχνάω ποτέ. Να μην πολυλογώ, ο καθηγητής, αφού του συστήθηκα, μου είπε τη γνώμη του για το γιο μου και χάρηκα. Στην κουβέντα επάνω κατευθύνθηκε προς το χάρτη της αρχαίας Ελλάδος και μου έδειξε τη Σπάρτη. Και άρχισε να μου μιλάει με τέτοιο ενθουσιασμό για τους αρχαίους Σπαρτιάτες που τα μάτια του ήταν βουρκωμένα. «Το σημερινό μάθημα», μου είπε, «ήταν αφιερωμένο στους Σπαρτιάτες. Αυτούς τους ωραίους ανθρώπους που ασκούνταν στην πειθαρχία και την απλή ζωή, που ζούσαν σε απόλυτη δημοκρατία και πίστευαν σε υψηλά ιδανικά». Χωρίς να ξέρει βέβαια από πού κατάγομαι, μου είπε συγκινημένος ότι πολύ θα ήθελε να επισκεφθεί τον τόπο όπου έζησαν και εμεγαλούργησαν αυτοί οι γενναίοι άνθρωποι. Εκείνη τη στιγμή ένιωσα υπερήφανος και του είπα: «Ο Τζιμ Μέτσοβας και ο Πατ Πήλιας που έχεις στην τάξη σου είναι απόγονοί τους. Κι εγώ κατάγομαι από εκείνον τον ένδοξο τόπο». Άλλο τίποτα, φυσικά, δεν ήξερα να του πω. Τα 'χασε, δεν ήξερε τι να πει. Μου 'σφιξε το χέρι και μου είπε: «Αυτό για μένα είναι μια μεγάλη κι ευτυχής έκπληξη». Από τότε τα δυο αυτά παιδιά ήταν οι πιο αγαπημένοι του μαθητές!

Ιωάννη Γ. Παρηγόρη

Το Δημοτικό Σχολείο Ξηροκαμπίου

Άρχισε το Σεπτέμβριο το σχολικό έτος 2007-2008. Τα παιδιά σε αριθμό όσα και πέρυσι περίπου, με μια τάση αύξησης που διαφαίνεται από τις εγγραφές στην πρώτη τάξη, αλλά και στο Νηπιαγωγείο και τον παιδικό σταθμό. Το σχολικό έτος άρχισε δυστυχώς με πολλά προβλήματα, μερικά από τα οποία υφίστανται και αυτή

τη στιγμή που γράφω αυτά τα λόγια. Δεν έχουμε για δεύτερη χρονιά δάσκαλο για την έκτη τάξη, δεν συγκροτήθηκε τάξη υποδοχής για την σταδιακή και ομαλή ένταξη των αλλοδαπών στην εκπαίδευση, γυμνάστρια ήρθε πριν από λίγες μέρες, πολλές αλλαγές στο εκπαιδευτικό προσωπικό. Ο σύλλογος επικοινωνήσε με τη δνση πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ν.Λακωνίας καταρχήν και στη συνέχεια με το υπουργείο παιδείας. Ενημέρωσε για τα προβλήματα, μετέφερε την αγωνία του, πρότεινε, αλλά και πίεσε για να λυθούν τα προβλήματα. Υπέβαλλε αιτήματα, τα περισσότερα από τα οποία ικανοποιήθηκαν. Πολλές οι διαμαρτυρίες των γονέων, τις περισσότερες φορές απόλυτα δικαιολογημένες, σχετικά με τα δρομολόγια των λεωφορείων, τον αριθμό των παιδιών στην τάξη, την καθαριότητα του σχολείου κ.λ.π. Ειδικά οι γονείς των παιδιών της πρώτης τάξης εκφράζουν ιδιαίτερες ανησυχίες για το επίπεδο του σχολείου μας. Βλέπω στα μάτια τους την αμφιβολία αν έκαναν καλά που έγραψαν στο Ξηροκάμπι τα παιδιά τους. Τα σχολεία της Σπάρτης είναι κοντά και το ιδιωτικό σχολείο σε πολλούς προσιτό. Θεωρώ υποχρέωσή μου να εκφράσω τη γνώμη μου για το θέμα της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, γνώμη που δεν είναι θεωρητική, αφού θεώρησα υποχρέωσή μου το παιδί μου να πηγαίνει στο σχολείο μας. Το δημοτικό σχολείο Ξηροκαμπίου δεν έχει να ζηλέψει τίποτα από οποιοδήποτε σχολείο της Λακωνίας. Οι κτηριακές εγκαταστάσεις είναι πολύ πάνω από τον μέσο όρο, οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν έχουν επαρκή γνώση, και οι περισσότεροι έχουν διδάξει σε σχολεία της Σπάρτης και άλλων αστικών κέντρων του νομού μας. Η συνολική ποιότητα εκπαίδευσης που παράγεται δεν εξαρτάται μόνο από αυτή που παρέχεται από τους εκπαιδευτικούς σύμφωνα με το πρόγραμμα εκπαίδευσης, αλλά και από την οικογενειακή συμπεριφορά και συνδρομή των γονέων στο παιδί. Με απλά λόγια, πρέπει να έχουμε εξασφαλίσει για το παιδί μας ένα ήσυχο ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον χωρίς εντάσεις. Να έχει στη διάθεσή του το δικό του χώρο όπου θα διαβάζει, αλλά και χρόνο να παίξει με τους φίλους του. Σε συνεχή επαφή με το δάσκαλό του να παρακολουθούμε τη μελέτη και τις επιδόσεις του. Όταν διαπιστώσουμε κάποιο πρόβλημα δυσεπίλυτο, να απευθυνθούμε στους ειδικούς(ο σύλλογος με ιδιαίτερη σοβαρότητα και εχεμύθεια θα σας δώσει συγκεκριμένες πληροφορίες). Να κατευθύνουμε το παιδί μας στον αθλητισμό και την τέχνη. Να του δώσουμε πολλαπλές εμπειρίες και μόνοι μας, αλλά και συμμετέχοντας σε ομαδικές αντίστοιχες δραστηριότητες(εκπαιδευτικά ταξίδια-θέατρο-εκδρομές).Να δημιουργήσουμε σωστό οικογενειακό πρότυπο στο παιδί με τη συμπεριφορά μας (τα παιδιά κατά κανόνα μιμούνται και αναπαράγουν τη συμπεριφορά των γονέων των).

Με όσα αποσπασματικά ανέφερα παραπάνω, θέλω να αποδείξω πόσο σημαντική είναι η συνδρομή του γονέα και πόση ευθύνη φέρει πράγματι ο ίδιος στη εκπαίδευση του παιδιού του στο σχολείο. Ας αναλάβουμε τις ευθύνες που μας αναλογούν και να μην τις μεταφέρουμε, επειδή μας βολεύει, στο (κακό) σχολείο μας. Το δημοτικό σχολείο Ξηροκαμπίου είναι ένα αξιόλογο δημόσιο σχολείο, που παρέχει υψηλή, κατά τη γνώμη μου, ποιότητα εκπαίδευσης. Είναι σημαντικό και πολυτέλεια, κατά κάποιο τρόπο, στη δύσκολη και επικίνδυνη εποχή που ζούμε να το έχουμε ένα σχολείο στη γειτονιά μας. Λίγη προσπάθεια και ενδιαφέρον χρειάζεται για να έχουμε ένα άριστο αποτέλεσμα.

Ας αγκαλιάσουμε το σχολείο μας, ας αγωνιστούμε να το βελτιώσουμε, και να μην το απαξιώνουμε κατηγορώντας το αβάσιμα και, περισσότερο, στέλνοντας τα παιδιά μας σε σχολεία της Σπάρτης.

Ανωνύμου

Τα εν Δήμω....

- ❖ Με απόφαση του Δ.Σ. μειώθηκαν τα Δημοτικά τέλη στα Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ) που είναι δημότες μας.
- ❖ Ο Οργανισμός Νεολαίας Άθλησης και Πολιτισμού (ΟΝΑΠ) του Δήμου Φάριδος είναι γεγονός. Η απόφαση του Δ. Σ. εγκρίθηκε από την περιφέρεια, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της Κυβέρνησης και από τις αρχές του νέου χρόνου θα ξεκινήσει η λειτουργία του με 9μελες διοικητικό συμβούλιο και με προϋπολογισμό περίπου 25.000 €.
- ❖ Τροποποιήθηκε ο κανονισμός ύδρευσης με περιορισμό κυρίως στις υδροδοτήσεις οικοπέδων και χωραφιών εντός και εκτός οικισμού.
- ❖ Παραχωρήθηκε με απόφαση του Δ. Σ. το παλιό σχολείο Αρκασιά στην Ελληνική Ομάδα Διάσωσης (ΕΟΔ) – Παράρτημα Σπάρτης. Ήδη έχει ανακαινισθεί από την ομάδα και χρησιμοποιείται για την εκπαίδευση των μελών της. Αναμένεται να συμβάλει ενεργά στην αντιμετώπιση κινδύνων και έκτακτων καιρικών φαινομένων, όχι μόνο στα όρια του Δήμου μας, αλλά σε όλη τη Λακωνία.
- ❖ Υπό κατασκευή είναι η ιστοσελίδα του Δήμου στο διαδίκτυο (INTERNET). Ήδη κατοχυρώθηκε η ονομασία dimosfaris.gr και προστίθενται στοιχεία ιστορικά, πολιτιστικά, λαογραφικά, ανακοινώσεις, σελίδα επικοινωνίας, φωτογραφιοθήκη κλπ.
- ❖ Διαγραμμίστηκε ο δημοτικός χώρος στάθμευσης στην πλατεία Ξηροκαμπίου, ώστε να σταθμεύουν με τάξη 32 οχήματα. Ο Δήμος προτίθεται και με άλλες παρεμβάσεις να περιορίσει την παράνομη στάθμευση.
- ❖ Αγοράστηκε το ακίνητο Μαστοράκου-Μπελεγρή εμπρός από το Δημοτικό Σχολείο Ξηροκαμπίου με προοπτική την ανέγερση αίθουσας πολλαπλών εκδηλώσεων.
- ❖ Αντικαταστάθηκαν οι καλωδιώσεις και φωτίστηκε η πλατεία του Δημαρχείου καθώς και το ισόγειο του κτιρίου.
- ❖ Ολοκληρώθηκαν οι εργασίες επέκτασης του γηπέδου Ποταμιάς για την απόκτηση των σωστών διαστάσεων για να το χρησιμοποιούν οι ομάδες του Δήμου μας, ενώ παράλληλα συνεχίζονται οι εργασίες στο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο.
- ❖ Με δύο προγραμματικές συμβάσεις που υπέγραψε ο Δήμος Φάριδος με τη Νομαρχία Λακωνίας, ύψους 100.000 και 65.000 αντίστοιχα ασφαλοστρώθηκε σημαντικό τμήμα του δρόμου Λευκόχωμα-Βρονταμά στο Πυρί και πρόκειται να ασφαλοστρωθεί τμήμα του δρόμου Λιαντίνα-Γοράνιο.
- ❖ Δημοπρατήθηκαν και αναμένεται να ξεκινήσουν σύντομα τα έργα:

- Δρόμος Ξηροκάμπι –Παλαιοπαναγιά –Τραπεζοντή (παλαιό)
- Συντήρηση σκουπιδότοπου (περίφραξη)
- Αμφιθέατρο (συνέχιση)
- Οδοποιΐα Δημοτικών Διαμερισμάτων (νέο)
- ❖ Μεγάλη επιτυχία είχε η γιορτή κάστανου στην Άρνα που εφέτος την επισκέφθηκε πολύς κόσμος το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Οκτώβρη. Μας τίμησαν με την παρουσία τους ο συμπατριώτης μας υπουργός κ. Πέτρος Δούκας, οι βουλευτές κ.κ. Σκανδαλάκης, Αποστολάκος, Γρηγοράκος, ο Νομάρχης κ. Φούρκας, ο Διοικητής του ΚΕΕΜ ταξίαρχος κ. Τσιαμπάς, ο πρόεδρος της ΤΕΔΚ, δήμαρχος κ. Πήλιουρας, οι δήμαρχοι Σμήνους, Θεραπνών και Μυστρά κ.κ. Κουτρουβίδης, Ράλλης και Αποστολάκος και ο περιφερειακός διευθυντής 2βάθμιας εκπαίδευσης κ. Μαραμπέας.
- ❖ Προσλήφθηκε μόνιμος χειριστής για τα χωματουργικά μηχανήματα του Δήμου, τα οποία, αφού συντηρήθηκαν, άρχισαν ήδη να εργάζονται στους αγροτικούς δρόμους και στις διευθετήσεις χειμάρρων.
- ❖ Με δύο νέα αυτοκίνητα αναμένεται να εξοπλισθούν σύντομα οι υπηρεσίες του Δήμου μας, αφού ήδη το ένα παραχωρείται από τον ΟΔΔΥ και το άλλο θα αποκτηθεί με συμμετοχή του Δήμου και της ΤΕΔΚ Λακωνίας.
- ❖ Με ποσό 300.000 € επιχορηγήθηκε ο Δήμος μας από το Υπουργείο Εσωτερικών και κατανεμήθηκαν σε έργα αποκατάστασης αγροτικών δρόμων, αντικαταστάσεις δικτύων ύδρευσης σε Ανθοχώρι, Κυδωνίτσα και Κεφαλόβρυσο, συντήρηση και αποκατάσταση οχετών και αυλακιών, καθώς και κατασκευές τοίχων αντιστήριξης σε Άρνα, Ξηροκάμπι, Παλαιοπαναγιά και Ανώγεια.
- ❖ Προτάθηκαν για προένταξη στο πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ τα πιο κάτω έργα:
  - α) Οδοποιΐα, β) Αθλητικό κέντρο, γ) Γήπεδο Παλαιοπαναγιάς, δ) Ηλεκτροδότηση οικισμών, ε) Ύδρευση, στ) Αρδευτικό Λευκοχώματος, ζ) Αγορά τρακτέρ, η) Αντιπλημμυρικό Τραπεζοντής, θ) Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, ι) Μελέτες.

Ο «ντάκος»

Τα «πολεμικά» παιδικά μας παιχνίδια, ενταγμένα στο κλίμα της εποχής εκείνης, (κατοχή – εμφύλιος) απετέλεσαν καθοριστικό παράγοντα ενεργητικής αντίδρασης και ασυνείδητης αντίστασης στην αλλοτρίωσή μας, από τους υπαρκτούς κινδύνους. Σαν αυτοσχέδια κατασκευάσματα μας έδιναν ιδιαίτερη χαρά, καθώς ήταν σπάνιο αν όχι δύσκολο ν' αποκτήσουμε παιχνίδι του εμπορίου.

Και όμως! Είχαν την ιδιαίτερη πολλαπλή αξία τους –αν και πολλά επικίνδυνα– αφού ήταν δημιουργήματα επινοήσεως και διέξοδος στις δύσκολες καταστάσεις. Στον «πολεμικό» τομέα κατασκευάζαμε όπλα με κοντάκι και σιδερένια κάνη, τοποθετούσαμε λάστιχο –σφεντόνα σταθερή, ικανή να ωθεί τη μασίφ μπανέλλα με το αιχμηρό άκρο, που κτυπούσε και πυροδοτούσε το καγούλι πολεμικής σφαιράς, καθώς εύκολα προμηθευόμαστε πυρομαχικά από τους μεγάλους.

Παρόμοια ήταν και τα «κουμπούρια» δικής μας κατασκευής, αναπόσπαστο εξάρτημα των άγριων παιχνιδιών μας. Το λιγότερο «αθώο» μεταξύ αυτών ήταν ο «ντάκος». Σαν επινοήση –όπως άλλωστε και τα άλλα κατασκευάσματα– ήταν απλός, αφού κατασκευαζόταν από σκληρό ίσιο βλαστό κουφοξυλιάς με μήκος 15-20 εκατοστά. Αφαιρούσαμε την ψίχα εσωτερικά, το μάμα όπως το λέγαμε, και ανάλογα με τη διάμετρο του εσωτερικού κυλινδρικού κενού, φτιάχναμε από βέργα αγριελιάς, αναλόγου πάχους, το έμβολο. Κοντά στη χειρολαβή υπήρχε πατούρα δακτυλιωτή για να σταματά την κίνηση στο εσωτερικό του ντάκου, περίπου 2 εκατοστά προ της εξόδου του εμπρός άκρου. Τοποθετούσαμε, ανάλογα με το άνοιγμα του εσωτερικού διαμετρήματος, καλά εφαρμοζόμενους φελλούς και στα δύο άκρα (ανοίγματα). Με την αυτόματη ώθηση του εμβόλου και την βίαιη κίνηση του φελλού στο εσωτερικό η συμπίεση του αέρα εκτόξευε τον εμπρός φελλό και ο ωθόμενος έπαιρνε τη θέση του στο εμπρός μέρος. Ταυτόχρονα, ο κρότος της εξόδου λόγω της πίεσης ακουγόταν σαν πιστολιά. Το κτύπημα του εκτοξευόμενου φελλού στο μάγουλο ή τον αυχένα του αντιπάλου, σχεδόν εξ επαφής, ήταν οδυνηρό. Η επάρκεια πολεμοφοδίων ήταν εξασφαλισμένη. Ο αείμνηστος Φάνης Καλκάνης μας προμήθευε τους διαφόρων διαμετρημάτων φελλούς από το φαρμακείο του. (Το Πάσχα μάς έδινε και νίτρο για τα βαρελότα).

Μα εκείνη η προμήθεια των φελλών συνεπάγετο και αντίστοιχη εκ μέρους μας υποχρέωση. Με αρκετή σοβαροφάνεια μας ζητούσε και του πηγαίναμε τζιτζίκια ζωντανά και μάλιστα τους μεγάλους αρσενικούς «Γούβαλους» και όχι τις τζιτζικομάνες. Αυτά αφθονούσαν στις γέρικες ελιές εκεί στα «χορταράκια», την μεγάλη αλάνα κοντά στην πλατεία, όπου ήταν το στέκι μας και η κύρια ενασχόληση με το παλιό αυτοκίνητο του αείμνηστου Βασίλη Κουντούρη, το πρώτο επιβατηγό I.X. μάρκας FIAT, που παλιότερα χρησιμοποιείτο ως συγκοινωνιακό μέσον στη διαδρομή Ξηροκάμπι– Σπάρτη.

Εκεί λοιπόν, πιάναμε τα τζιτζίκια. Τα μεσαίου μεγέθους «κρα-κρα» και τα μικρότερα «σισάκια» δεν τα δεχόταν ο Φάνης. Όταν τον ρωτούσαμε τι τα χρειαζόμαστε, σοβαρός μας εμπιστευόταν πως μ' αυτά παρασκεύαζε αλοιφή για τους κάλους.

Φυσικά, μετά την παράδοση και την ανάλογη σε αριθμό προμήθεια μας με φελλούς διαφόρων διαμετρημάτων, ελευθέρωνε τα τζιτζίκια, χωρίς αυτό να το γνωρίζουμε. Αν μέναμε από φελλούς, μασάγαμε κομμάτια φύλλου εφημερίδας και τους μαλακωμένους σβώλους –στουπιά, τους χρησιμοποιούσαμε αντί των φελλών. Στις «σελίδες ημερολογίου» που έχω καταγράψει τα τόσα περιστατικά και βιώματα εκείνων των χρόνων, αναφέρονται και πολλά άλλα από τα παιχνίδια μας. Και φυσικό ήταν, το ξεχωριστό αυτό κεφάλαιο να τονίζεται ιδιαίτερος, γιατί η επίδραση στον ψυχισμό μας, όσο κι αν δεν το συνειδητοποιούσαμε σαν παιδιά, συνέβαλε σαν ψυχολογική αντίσταση ενάντια στα τεκταινόμενα και απετέλεσε ένα είδος αντιδότου, για να προσπεράσουμε τον κίνδυνο κατά τους επικίνδυνους και άγριους εκείνους καιρούς.

Κυριάκου Μ. Κωτσάκη

Βουλευτικές εκλογές

Τους βουλευτικές εκλογές που διενεργήθηκαν τους 16 Σεπτεμβρίου 2007 επανεξελέγησαν τρεις βουλευτές καταγόμενοι από χωριά του Δήμου Φάριδος. Ο Λεωνίδας Γρηγοράκος από την Κοτσαντίνα (ΠΑΣΟΚ), ο Δημήτρης Λιντζέρης από τα Κατσουλαίικα (ΠΑΣΟΚ) και ο Πέτρος Δούκας από τους Γοράνους (Νέα Δημοκρατία). Η Φάρις τους συγχαίρει θερμά και τους εύχεται καλή επιτυχία στο έργο τους.

Ευάγγελου Α. Κοκκορού

Πυρκαγιές

Φέτος η περιοχή μας δοκιμάστηκε σκληρά από τρεις απανωτούς καύσωνες. Ήταν, εδώ και πάρα πολλά χρόνια, το θερμότερο καλοκαίρι. Η θερμοκρασία έφτασε στους 46 και 47 βαθμούς. Το χώμα κατάξερο και τα χορτάρια φρύγανα. Οι πυρκαγιές στην ευρύτερη Λακωνία μετέβαλαν σε στάχτη καλλιεργημένες και δασικές εκτάσεις. Αρκετές πυρκαγιές ξέσπασαν και στην περιοχή του δήμου Φάριδος. Ήταν όμως κοντά σε κατοικημένες περιοχές. Πολίτες και υπηρεσίες κινήθηκαν γρήγορα, με αποτέλεσμα οι ζημιές να είναι μικρές.

Της αγοράς

Ο μπάρμπα Θανάσης και ο μπάρμπα Γιάννης, φίλοι από παλιά, συνεργάζονταν και σ' ένα καμίνι που είχαν στην Μπαρμπανίτσα, κοντά δηλαδή στο δρόμο Ξηροκαμπίου-Κουμουστάς. Πώς το 'φερε όμως ο διάβολος και νοχλίστηκαν. Και μάλωσαν, όπως φαίνεται, άσχημα. Αντάλλαξαν βρισιές βαριές. Ανεκάτεψαν, είπαν αυτόπτες μάρτυρες, αγίους, καντήλια και όλα τα μέλη της Αγίας Τριάδας. Στο τέλος του καυγά ο μπάρμπα Γιάννης του'πε: δεν είσαι συνεπής, ρε! Και έφυγε. Μετά από λίγο κι ο μπάρμπα Θανάσης πήρε το δρόμο του γυρισμού. Καβάλα στο μούλαρι του συλλογιόταν αυτό το «συνεπής». Τι να σήμαινε άραγε; Φτάνοντας στο χωριό, συνάντησε το γραμματέα της Κοινότητας. Του'πε τα καθέκαστα και τον ρώτησε. Η λέξη συνεπής είναι κακή; Πολύ κακή, πάρα πολύ άσχημη, τον διαβεβαίωσε ο γραμματέας που είχε καταλάβει τι είχε συμβεί. Κι ο μπάρμπα Θανάσης έξαλλος του απάντησε: Έπρεπε να το 'ξερα, θα τον είχα σφάξει!!

H.G.M.

Συνδρομές

Για τη συνέχιση της έκδοσης της Φάριδος: Τάνια Μανιατάκου 20€, Ματίνα Πουλακάκου 10€, Ελένη Παναγάκου 10€, Βασιλική Σκουριώτη 20€, Παναγιώτης Καλότσης 30€, Χρήστος & Σταύρος Παπαδάκος 20€, Καλλιόπη Παπαδάκου 10€, Ευστράτιος Β. Ορφανάκος, 20€, Ελένη Χρυσικού 10€, Χάρη Καψάλη 5€, Αγγελ. Ματθαίου 20€, Νικόλ. Καπετανάκος 50€, Μαριάννα Κιούση 20€, Γεωργία Κωτσιοπούλου 10€, Προκόπης Βαφάκος 15€, Γεώργιος Νικολακάκος 10€, Βούλα Γ. Φεγγαρά 10€, Γεώργιος Χαρτουλάρος 5€, Βούλα Φραγκή-Ρηγάκου 20€, Μίμης Π. Φραγκής 20€, Μενελ. Κονίδης 20€, Βασιλ. Κονίδης 5€, Δημήτρ. Κουντούρης 5€, Παναγ. Γ. Κονίδης 10€, Κων/νος Χ. Κονίδης 10€, Χρήστος Γ. Κονίδης 5€, Παναγ. Παπαδάκος 5€, Κυριάκος Κουντούρης 5€, Γιάννης Χατζηγεωργίου 5€, Γεώργιος Δριμπέλας 20€, Παναγ. Καρκαμπάσης 5€, Παναγ. Ε. Κονίδης 5€, Βασίλειος Χριστόπουλος 10€, Γιάννης Παρηγόρης 10€, Ηλίας Μανιατάκος 10€, Ευστρ. Συκιώτης 20€, Σταύρος & Μαρία Καλκάνη 30€, Ευστρ. Σμυρνιός 5€, Παναγ. Μανδραπήλιας 10€, Πέτρος Χαρίσης 40 δολ. Καναδά, Α^{φες} Χαρίλ. Κριτσιμηλιού 10€, Ηλίας Π. Ματθαίος 5€, Ηλιάνα Περλίγκα 20€, Γεώργιος Παπαδάκος 8€, Βικεντία Γιαλελή 10€, Ηλίας Παπαγιαννόπουλος 50€, Τάκης & Πάτρα Γιαννοπούλου 40 δολ. Καναδά, Πόπη Τεκόση-Καρρά 25€, Βασίλειος Γάββαρης 50€, Αριστέα Κατσουλάκου 20€, Γεωργ. Μπιταξής 50€, Αλεξάνδρα Ορφανάκου 20€, Γεωργία Σπαθανά 20€, Γιώργος Ν. Κυπραίος 10€, Χρίστος Α. Καπετανάκος 30 δολ. Η.Π.Α.

Πένθη

Γιώργος Χ. Ραζέλος

Μέσα στη χαλάρωση και την ανεμελιά των διακοπών του καλοκαιριού η είδηση για το χαμό του Γιώργου έπεσε σαν κεραυνός. Είναι από αυτές τις ειδήσεις που δεν τις χωράει το μυαλό, που δε θέλει να τις δεχτεί η καρδιά.

Ο Γιώργος, ο μοναδικός γιος της Φωτεινής και του Χρήστου Ραζέλου, γεννήθηκε στις 21 Οκτωβρίου του 1979. Τον είχα ζήσει περισσότερο στην παιδική του ηλικία. Αυτό που θυμάμαι ήταν η ζωηράδα του σαν μικρό παιδί. Ένα μελαχρινό, αδύνατο, υπερκινητικό αγόρι. Ο μικρός «νίντζα», που χοροπηδούσε ασταμάτητα πάνω στα έπιπλα και στα κρεβάτια με 39ο πυρετό και παρίστανε τους ήρωες του. Αυτό το ζωηρό πιτσιρίκι, όταν μεγάλωσε έγινε ένα όμορφο μελαχρινό παλικάρι, ήρεμο, ολιγόλογο, ευαίσθητο, τρυφερό που νοιαζόταν για τους συνανθρώπους του και στενοχωριόταν για το άδικο που συνέβαινε στον κόσμο. Αγαπούσε τα

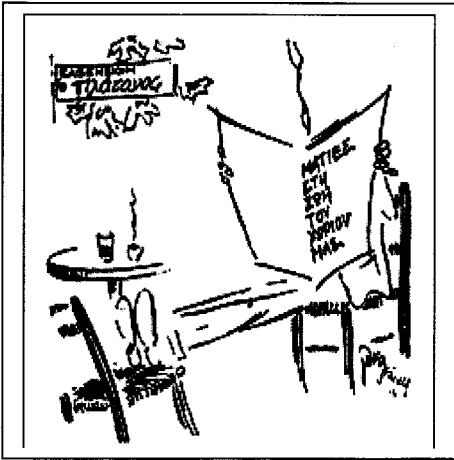

Καμίνια, το χωριό μας, πολύ. Από μικρό παιδί, παρόλο που η ζωή των γονιών του ήταν στην Αθήνα, όλες τις διακοπές του τις περνούσε, στον τόπο μας. Και, όταν μεγάλωσε, δε σταμάτησε να κατεβαίνει όσο πιο συχνά μπορούσε. Και έτσι ήρθε εκείνη η Παρασκευή που μετά τη δουλειά έφυγε για να προλάβει να συναντήσει τους φίλους του και τα ξαδέρφια του για να πάνε στη γιορτή του λαδιού στη Σελασία. Δε πρόλαβε όμως...

Και τώρα τι; Τι να πεις στη Φωτεινή, στο Χρήστο και στην Κατερίνα που η σιωπή, η θλίψη και ο πόνος είναι εγκλωβισμένη κραυγή στην ψυχή τους; Πώς να τους παρηγορήσεις; Ο Γιώργος ήταν μαζί τους 28 χρόνια. Έχουν τόσες στιγμές να θυμούνται από αυτόν. Τις αβάσταχτες ημέρες που περνάνε ας μοιράζονται αυτές τις αναμνήσεις και να μη ξεχνάνε ότι ο γιος τους ήταν ένας άγγελος και οι άγγελοι μένουν πάντα κοντά μας...

Μαρία Γ. Καράμπελα

Τα νέα μας

Ξηροκάμπι

Γάμοι: Η Πλαγάκη Γεωργία του Ανδρέα παντρεύτηκε τον Κωτσάκο Κων/νο του Δημητρίου, η Αρμπούζη Παναγιώτα του Ευαγγέλου παντρεύτηκε τον Σωτηράκο Γεώργιο του Ιωάννη, η Μαρκάκου Στυλιανή του Πολυχρόνη παντρεύτηκε τον Χριστόπουλο Ηλία του Βασιλείου.

Γεννήσεις: Το ζεύγος Προκόπης Κονίδης και Γεωργία Ματζαβράκου απέκτησε αγόρι. Το ζεύγος Πέτρος Αλικάκος και Μαρία Σταρόγιαννη απέκτησε κορίτσι. Το ζεύγος Νικόλαος Μπούτσαλης και Κων/να Μιχαλάκου απέκτησε κορίτσι.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Γεωργίτσου Κυριακούλα του Ιωάννη ετών 81, Κωτσής Παναγιώτης του Νικολάου ετών 58, Πήλια Μαρία του Παύλου ετών 84, Καλογεράς Γεώργιος του Κων/νου ετών 83, Καλογερά Ευτυχία του Παναγιώτη ετών 84, Σολωμού Ειρήνη, σύζυγος Ηλία, ετών 94, Σολωμού Ευδοκία, σύζυγος Ιωάννη, ετών 88, Μιχαλάκου Ευνομία του Χρήστου ετών 105, Κουτσοθόδωρου Παναγιώτα του Χρήστου ετών 75, Λιντζέρη-Βασιλείου Ασπασία του

Δημητρίου ετών 80, Σταυράκου-Ακριώτη Τζούλια του Ευαγγέλου ετών 83.

Παλιοπαναγιά

Γάμοι: Η Κοκολάκη Αναστασία του Κων/νου παντρεύτηκε τον Δάνα Κων/νο του Σταύρου, η Πρέβα Ευγενία του Δημητρίου παντρεύτηκε τον Λιαδή Ιωάννη του Χαριλάου.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Σταυρούλα Βλαχάκου του Χαριλάου ετών 89, Δημήτριος Ρουμελιώτης του Μαρίνη ετών 86, Νιάτσος Δημήτριος του Ευαγγέλου ετών 83.

Ποταμιά

Θάνατοι: Απεβίωσε η Δρίβα Δέσποινα του Νικολάου ετών 103 .

Τραπεζοντή

Θάνατοι: Απεβίωσε ο Μπόνος Νικόλαος του Γεωργίου ετών 85.

Λιαντίνα

Θάνατοι: Απεβίωσε η Χαχλάκη Ευαγγελία του Ιωάννη ετών 93.

Πολοβίτσα

Θάνατοι: Απεβίωσε η Κουμάνταρου Βασιλική του Δημητρίου ετών 91.

Σπαρτιά (Κοτσαντίνα)

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Μαλτέζος Θεόδωρος του Αθανασίου ετών 75, Εξαρχούλιας Σταύρος του Ιωάννη ετών 77.

Άρνα

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Λιούνης Παναγιώτης του Βασιλείου ετών 1, Λιούνης Μενέλαος του Γεωργίου ετών 82.

Ανώγεια

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Καρακίτσου Αργυρώ του Ιωάννη ετών 85, Κουμουτσάκου Κατίνα του Ιωάννη ετών 90.

Βασιλική (Κουρτσούνα)

Θάνατοι: Απεβίωσε η Αλεπάκου Παναγιώτα του Κων/νου ετών 84.

Καμίνια

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Συκιώτη Πιπίτσα του Κων/νου ετών 83, Αποστολάκου Ελένη, σύζυγος Ηλία, ετών 92.

Γοράνοι

Γάμοι: Η Τσέγκου Δήμητρα του Γεωργίου παντρεύτηκε τον Καλκάνη Κων/νο του Παναγιώτη.

Θάνατοι: Απεβίωσε ο Κρητσιμηλιός Βασίλειος του Γεωργίου ετών 86.